

Edyta Wolter

ORCID: 0000-0001-9895-6462

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Pamięć o mistrzu pedagogiki. Z badań naukowych historii pedagogiki

Remembering the Master of Pedagogy: From Scientific Research into the History of Pedagogy

Władysława Szulakiewicz, *Mistrz kształcenia pedagogicznego. Kazimierz Sośnicki w okresie toruńskim*,
Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum
w Krakowie, Kraków 2025, ss. 232

Władysława Szulakiewicz jest cenioną i uznaną w środowisku naukowym profesora tytularną specjalizującą się w badaniach polskiej myśli pedagogicznej, które wpisują się w obszar szeroko pojętego dziedzictwa naukowego. Recenzowana publikacja stanowi wartościowe poznawczo dzieło poświęcone Kazimierzowi Sośnickiemu (1883–1976), twórcy toruńskiej pedagogiki. Praca powstała na bogatym fundamencie źródeł i opracowań. Autorka wykorzystała przede wszystkim źródła archiwalne, gromadzone w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (akta personalne), Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (akta studenckie, akta osobowe uczniów Sośnickiego, akta przewodów doktorskich, akta habilitacyjne), Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Archiwum Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz w Instytucie

SPI Vol. 29, 2026/1
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

Badań Edukacyjnych w Warszawie. W procesie przygotowywania publikacji Autorka wykorzystała źródła drukowane, takie jak katalog prac doktorskich (1945–2015), wykaz źródeł dotyczących powstania i pierwszych dziesięciu lat UMK (1945–1956) oraz pracowników Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–1994), składu osobowego, spisu nauczycieli (szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich), jak również wykaz zakładów naukowych i władz uczelnianych. Uwzględniła także wykazy wykładów prowadzonych w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Cennym źródłem drukowanym okazały się *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu* oraz opracowania zbiorowe ukazujące początki i pierwsze lata funkcjonowania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Osobną kategorię źródeł stanowią wspomnienia, pamiętniki i dzienniki. Bibliografię wieńczy wybór opracowań, spis fotografii oraz dwa aneksy. Aneks nr 1 zawiera informacje dotyczące treści wykładów autorskich Kazimierza Sośnickiego (z pedagogiki ogólnej) z czasu okupacji niemieckiej. Natomiast Aneks nr 2 stanowi wykaz 45 autorów i tytułów prac magisterskich napisanych pod kierunkiem prof. Sośnickiego.

Problemową strukturę publikacji tworzy Wstęp, trzy rozdziały, Zakończenie, Bibliografia oraz wzmiankowany już Spis fotografii i aneksów. Publikację ubogaca indeks osób oraz streszczenie w języku angielskim. Profesor Szulakiewicz we Wstępie zaakcentowała, że inspiracją do podjęcia opracowania naukowego była obchodzona w 2025 roku 80. rocznica powstania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, co skłoniło ją do upamiętnienia pochodzącego ze Lwowa pedagoga i filozofa Kazimierza Sośnickiego. Autorka uzasadniła także w Wstępie różne konteksty interpretacji i rozumienia kategorii mistrzostwa. Podała cechy mistrzostwa i mistrza, które mają znaczenie w pedagogice. Zaznaczyła, że celem książki jest przede wszystkim udokumentowanie działalności dydaktycznej Kazimierza Sośnickiego realizowanej po II wojnie światowej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W pierwszym rozdziale Autorka zaprezentowała lwowski okres w życiu Kazimierza Sośnickiego, ze szczególnym uwzględnieniem jego życiorysu, procesu edukacji, działalności pedagogicznej, naukowej (uzyskanie habilitacji) i udziału w życiu naukowym. Podkreśliła, że w okresie lwowskim prof. Sośnicki pełnił liczne funkcje: nauczyciela, wizytatora, naczelnika kuratorium szkolnego, wykładowcy

akademickiego. Do wybuchu II wojny światowej realizował wykłady na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Był uczniem Kazimierza Twardowskiego (pod jego kierunkiem przygotował w 1910 roku rozprawę doktorską). Habilitację uzyskał w 1934 roku na podstawie publikacji *Podstawy wychowania państwowego*. W okresie lwowskim był członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, brał udział w działalności Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych (należał do zarządu Oddziału Lwowskiego TNSW). Rozwijał się naukowo, czego wyrazem są ogłoszone drukiem publikacje (podręczniki, tłumaczenia, artykuły, rozdziały w pracach zbiorowych i czasopismach naukowych). Podczas II wojny światowej uczestniczył w tajnym nauczaniu, a jego słuchaczami byli studenci UJK oraz czynni zawodowo nauczyciele, którzy ubiegali się o uzyskanie kwalifikacji zawodowych do nauczania w szkołach średnich.

W drugim rozdziale Autorka szeroko zaprezentowała okres toruński w biografii Sośnickiego. Po II wojnie światowej prof. Sośnicki brał czynny udział w tworzeniu środowiska naukowego UMK. W latach 1945–1960 angażował się w działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną (pełnił m.in. funkcję kierownika Katedry Pedagogiki w latach 1945–1960). Sośnicki był pierwszym prodziekanem Wydziału Humanistycznego UMK. Przekazywał wiedzę także jako wykładowca Powszechnych Wykładów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Należał do Toruńskiego Towarzystwa Filozoficznego i Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Był ponadto pierwszym przewodniczącym Związku Nauczycielstwa Polskiego przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (sekcja Szkół Wyższych ZNP). Działał w Towarzystwie Naukowym Toruńskim (jako członek zwyczajny). Był członkiem Wydziału Filologiczno-Filozoficznego UMK. Na podstawie wniosku Rady Wydziału Humanistycznego UMK do Ministerstwa Oświaty w 1949 roku mianowano Kazimierza Sośnickiego profesorem zwyczajnym pedagogiki.

Prof. Szulakiewicz wyliczyła, że w dorobku naukowym znajduje się 114 różnych opracowań (za lata 1945–1976), takich jak podręczniki, prace syntetyzujące, artykuły, rozprawy poświęcone teorii wychowania i nauczania, edukacji dorosłych. Prof. Sośnicki realizował działalność dydaktyczną przede wszystkim w formie wykładów z wybranych zagadnień pedagogicznych, teorii środków wychowawczych, dydaktyki, pedagogiki ogólnej dla studentów pedagogiki.

Elementy nauk pedagogicznych wykładał dla studentów historii i kierunków filologicznych. Troszczył się o gromadzenie zbiorów bibliotecznych jako niezbędnych pomocy dydaktycznych w procesie edukacji. Wypromował nie tylko licznych magistrów, ale także sześciu doktorów, w tym pochodzącego także ze Lwowa Stefana Wołoszyna. Prof. Szulakiewicz podjęła również tematykę związaną z profilem studentów Sośnickiego. Były to zazwyczaj osoby obciążone bagażem negatywnych doświadczeń, nierzadko więźniowie obozów koncentracyjnych. W pamięci uczniów i współpracowników z okresu toruńskiego Sośnicki utrwalił się jako mistrz, twórca pedagogiki w UMK. Autorka przywołała także wspomnienia niektórych współpracowników i uczniów Sośnickiego, jakie wybrzmiały podczas uroczystości zorganizowanej 30 maja 1973 roku z okazji 90-lecia jego urodzin i 70-lecia pracy akademickiej. Wysłuchano wówczas wielu przemówień wygłoszonych przez uczniów prof. Sośnickiego (m.in. Stefana Wołoszyna, Marię Lipowską, Kazimierza Moroza, Stanisława Nalaskowskiego), w których podkreślano nie tylko zrównoważoną w formie i treści działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną jubilata, ale przede wszystkim jego charyzmatyczną osobowość i mistrzostwo.

Trzeci rozdział Autorka poświęciła uczniom Kazimierza Sośnickiego z okresu toruńskiego, którzy pod jego kierunkiem uzyskali stopień naukowy doktora (Stefan Wołoszyn, Feliks Korniszewski), magisterium i doktorat (Ludwik Ryszard Bandura, ks. Zygfryd Kowalski, Maria Felicja Lipowska, Kazimierz Józef Moroz). W tej stosunkowo obszernej części książki zostały zawarte wartościowe i zarazem ciekawe poznawczo informacje na temat ich życiorysów, procesu edukacji, działalności naukowej i dydaktycznej, kariery zawodowej. W Zakończeniu Autorka odniosła się do kwestii kontynuacji dzieła pedagogicznego prof. Sośnickiego, który zdobył uznanie różnych środowisk naukowych, w których przyszło mu pracować. Zarówno we Lwowie, jak i w Toruniu pozostał w pamięci współpracowników i uczniów jako życzliwy ludziom człowiek i mistrz. Podobną opinię pozostawił po sobie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, gdzie pracował od 1960 roku.

Publikacja prof. Władysławy Szulakiewicz cechuje się jasnością wywodu prezentowanych treści oraz wielką starannością opracowania, które powstało na bogatej bazie źródłowej, co zostało znakomicie

udokumentowane w licznych przypisach. Ze względu na swój walor poznawczy powinna być znana nie tylko pedagogom, historykom edukacji, ale wszystkim osobom, które z różnych perspektyw zgłębiają kwestię szeroko rozumianego wzoru osobowego czy mistrzostwa w kształceniu pedagogicznym.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr hab. Edyta Wolter, prof. UKSW
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Wydział Nauk Pedagogicznych
e-mail: e.wolter@uksw.edu.pl